

**EUREKA
Digital
14-2008**

PROSJEKTET TROMSKOMP

**ERFARINGER MED DESENTRALISERTE PROFESJONSUTDANNINGER I REGI AV
HØGSKOLEN I TROMSØ – TILRÅDINGER FOR VEGEN VIDERE**



TROMS fylkeskommune

ROMSSA fylkkasuohkan

Rapport fra et utvalgsarbeid på vegne av Høgskolen i Tromsø og Troms fylkeskommune

November 2008

EUREKA DIGITAL 14-2008

ISSN 0809-8360

ISBN: 978-82-7389-202-7

INNHOLD

1. Sammendrag	3
2. Innledning/historikk	4
3. Noen definisjoner	6
4. Utvalgets tilrådinger	7
5. Bakgrunnen for tilrådingene	11
5.1. Finansiering av desentraliserte tilbud	11
5.2. Den viktige utdanningspolitiske debatten.....	14
5.3. Samordning i Universitetet i Tromsø.....	15
5.3.1. Koordinerende enhet ved Universitetet i Tromsø	16
5.3.2. Profesjonsutdanningene	17
5.3.3. Andre aktuelle utdanninger	19
5.3.4. Med arbeidssted i praksisfeltet	20
5.3.5. Campus utenfor Tromsø.....	22
5.4. Troms fylkeskommune	23
5.4.1. Videregående skoler som ressursarenaer	24
5.4.2. Den kan tidlig krøkes som student skal bli	24
5.4.3. Fagskolene	25
5.4.4. Nye veier i rådgivingsarbeidet	26
5.5. Regionene i Troms. Kompetansebehov og koordinering.....	26
5.6. Kommunene	29
6. Et utvida rom for forskning og utvikling	34
6.1. Kvalitet på utdanninga	34
6.2. Forsknings- og utviklingsarbeid (FoU)	35
7. Bruksområder for denne rapporten.....	37
8. Litteraturliste.....	39
9. Vedlegg	40
9.1. Brev til kommunene med intervjuguide for samtale	40

1. Sammendrag

Rapporten fra utvalgsarbeidet Tromskomp er retta mot viktige utfordringer for å sikre at distriktssamfunnene i Troms i framtida får kompetent arbeidskraft for å ivareta velferdsstatens ordninger i tråd med det ansvaret kommunene har. Fundamentet for å gå vidare er at Troms har vært et pionerfylke ved at det i flere tiår har vært gode desentraliserte utdanningstilbud utenom studiestedene Tromsø og Harstad, tilrettelagt spesielt av høgskolene i samarbeid med studiesenter og andre viktige samarbeidsenheter i regionene.¹ Den mest krevende problemstillinga i utvalgsarbeidet dreier seg om finansieringsmodellen for høyere utdanning og den begrensinga den har i forhold til desentraliserte studietilbud.

Utvalget lanserer i kap. 4 tilrådingar som henvender seg til forskjellige aktører, så som til politikere på alle nivå, til Universitetet i Tromsø, til Troms fylkeskommune, til regionene (det interkommunale samarbeidet) og til kommunene. Høgskolen i Harstad er også inkludert i flere tiltakspunkt. Utvalget mener at resten av høgskolesystemet i Nord-Norge og de andre nordnorske fylkene bør involveres i det vidare arbeidet.

Bakgrunnen for tilrådingene er utdypa i kap. 5. Profesjonsutdanningene har fått stor plass, men det utelukker ikke at andre desentraliserte studietilbud er viktig i det regionale utviklingsarbeidet. De erfaringene og mulighetene som utdanningsinstitusjonen har ved å være til stede med vitenskapelig ansatte i praksisfeltet har utvalget gitt spesiell oppmerksomhet. Vi tror at dette er med på å gi kvalitet på utdanninga (kap. 6.1) og det åpner for muligheter for forsknings- og utviklingsarbeid (FoU) som involverer de kommunale tjenestene og lokalsamfunnene på en konstruktiv måte (kap. 6.2). Her antas det å ligge erfaringer og uutforska felt som kan gi gevinster for både lokalsamfunnene og forskningsmiljøene.

I kap. 7 peker utvalget på målgruppe og bruksområder for denne rapporten.

Utvalgets medlemmer stiller seg i fortsettelsen til disposisjon for å utdype de utfordringene og tiltakene som rapporten peker på. Vårt håp er at de forskjellige aktørene gjennom rapporten kan få en felles strategisk plattform for å komme vidare

¹ I rapporten brukes *region* om de enhetene som fylket er delt inn i som en følge av interkommunale samarbeidsordninger, samla i en struktur med et regionråd. Denne rapporten er basert på data fra de to regionene Nord-Troms og Midt-Troms. Det er all grunn til å regne med at erfaringene og beskrivelsene passer på resten av distrikts-Troms.

med å tilby høyere utdanning og initiere forsknings- og utviklingsaktiviteter til beste for samfunn som ikke har en høyere utdanningsinstitusjon i sin midte.

2. Innledning/historikk.

Med henvisning til en utredning utført av rektor Helge O. Larsen, Høgskolen i Nesna etter oppdrag fra Råd for høyere utdanning i Nord-Norge, "Høyere utdanningsinstitusjoner i Nord-Norge: Struktur, samarbeid, studentsøkning og scenarier" i 2006, utarbeidet dekan ved avdeling for helsefag, Arnfinn Andersen notatet "Regional kompetanseutvikling" (15.06.06). Notatet satte søkelyset på kompetansesituasjonen i Troms med særlig vekt på høyere utdanning. Her ble det bl.a. slått fast at andelen av befolkninga som tar høyere utdanning er lavest i Nord-Troms og Ytre Midt-Troms. Videre ble det påvist en tendens til at desentraliserte studietilbud, for å tiltrekke seg flere søkere, ble omgjort til fleksible studier, d.v.s. deltidsstudier med samlinger på institusjonene. Avslutningsvis i notatet tar Andersen til orde for et grundig utredningsarbeid der sentrale mål ville være å:

- forandre holdningene til høyere utdanning
- øke tilgjengeligheten og overgangsmuligheten til høyere utdanning
- tilpasse tilbud om høyere utdanning og lokale behov
- skape en arena for samarbeid mellom region og utdanningsinstitusjonene for å styrke samarbeidet om høyere utdanning
- identifisere, utvikle og gjennomføre innovativ høyere utdanning.

På denne bakgrunn foreslo han å sette i verk et prosjekt med Høgskolen i Tromsø (HiTØ) og Troms fylkeskommune som hovedaktører. Forslaget ble positivt mottatt både av Høgskolens ledelse og i fylkeskommunen. Prosjektet, som er gitt betegnelsen Tromskomp, har en budsjetttramme på kr. 800.000,-, der fylkeskommunen og HiTØ har finansiert hver sin halvdel.

Det ble nedsatt ei styringsgruppe bestående av fylkesutdannings sjef Sedolf Slettli, prosjektleder Anne Larsen Viken, Nordreisa, regionrådssekretær Kåre Rasmussen, Sørreisa, dekan Arnfinn Andersen, HiTØ, studiedirektør Tore Nesheim, HiTØ, utviklingsleder Herbjørg Valvåg, Tranøy, som har vært leder av gruppa. Dosent Eivind Bråstad Jensen, HiTØ, har vært sekretær i første fase av arbeidet. Herbjørg Valvåg har siden august 2008 overtatt sekretær- og skrivingsarbeidet.

Med bakgrunn i Andersens notat og søknadsdokument til Troms fylkeskommune formulerte prosjektgruppa følgende mål for prosjektet i tre punkter:

- *Tromskomp skal bidra til å videreutvikle tilbud, øke rekruttering og tilgjengelighet til og styrke kvalitet på høyere utdanning i Troms utenfor utdanningssentrene Harstad og Tromsø.*
- *Prosjektet skal dokumentere effekter av at Høgskolen i Tromsø og andre utdanningsinstitusjoner spiller på lag med næringsliv og lokalsamfunn, kommunal- og regionalpolitikere.*
- *Prosjektet skal peke på hvilke rammer, samarbeidsformer og møteplasser som skal til for å nå det overordede målet.*

I tilknytning til arbeidet i Tromskomp ble det beslutta at man med utgangspunkt i erfaringer med desentralisert utdanning ved høgskolene i Tromsø og Harstad skulle gi ut ei bok basert på erfaringene med desentralisert utdanning. Artikkelsamlinga *Fra krisetiltak til suksesshistorier – Desentraliserte profesjonsutdanninger i Troms 1978-2008* med Eivind Bråstad Jensen som redaktør, var ferdig i april 2008 og ble lansert med artikkelforfattere og faglige og økonomiske samarbeidsparter til stede.

Å tilby desentraliserte profesjonsutdanninger til folk bosatt i distriktene må utvilsomt betraktes som viktige bidrag til regional utvikling. Mange ville ellers ikke ville hatt muligheter til å ta slik utdanning, og det hadde sannsynligvis blitt knapt om slik kompetanse i mange distriktskommuner. Høgskolene har tilført og tilfører fortsatt distriktene verdifull kompetanse gjennom desentraliserte profesjonsutdanninger. Det er grunn til å understreke at kvinnene har vært i overveldende flertall i den desentraliserte studentgruppa. Det at kvinner med omsorgsoppgaver har fått anledning til å studere i egen region, har betydd mye for deres og familienes trivsel. Med utsikter til å fylle viktige jobboppgaver i lokalsamfunnet, har de blitt boende. Slik representerer desentralisert utdanning i hvert fall på to måter ei befolknings- og ressursstabiliserende kraft i lokalsamfunnet: Kommunen får kompetanse, og studentene og deres familier kommer ikke inn på flyttestatistikken. Dette er kanskje derfor de mest vellykte og verdifulle eksempler på hvilken sentral rolle utdanningsinstitusjonene kan spille som regionale utviklingsaktører. For det vil alltid være behov for engasjerte og kompetente lærere, førskolelærere, sykepleiere, vernepleiere og fysioterapeuter for å skape vekst og trivsel i distriktene. Målet for et nytt universitet i Tromsø bør være å ivareta og

videreutvikle de desentraliserte profesjonsutdanningene som Høgskolen i Tromsø har med seg i sin portefølje inn i Universitetet i Tromsø, samt å legge nye fagfelt inn i desentraliserte studietilbud. Videre er det viktig å knytte forskning og utviklingsarbeid (FoU) opp mot disse studietilbudene og det praksisfeltet de er retta mot.

3. Noen definisjoner

Desentraliserte studier brukes om studier som legges utenom utdanningsinstitusjonen, utenfor *campus*². Med denne måten å organisere studietilbud på, er målet gjerne å imøtekomme behovet for en spesiell kompetanse i et geografisk område. Tilbudet er støtta av gode kommunikasjonsløsninger på IKT. En gevinst med slik organisering er at både studenter og lærere har muligheter for tett kontakt med praksisfeltet. Studentene bor heime og er ofte i jobb ved siden av studiene. En ideell form for desentralisering har skjedd gjennom de oppleggene Høgskolen i Tromsø har hatt for desentralisert sykepleierutdanning, der høgskolen har sine lærere på plass i lokalmiljøene, med nær kontakt til studentene, kommunene, studiesentrene, samt til fagmiljøet i høgskolen.

Fleksible studier:

Dette begrepet brukes om studier som gjerne kombinerer samlinger på og utenfor campus. Studiepakker for egenstudier på internett med innebygd veiledning kan flettes inn under denne definisjonen.

Samlingsbaserte studier:

Desentraliserte studier kan være, og er ofte, samlingsbaserte, se ovafor. Men samlingsbaserte studier er ofte lagt til campus, eller de kan være "desentralisert" til en annen by med høgskole og/eller universitet. Slik har eksempelvis Høgskolen i Finnmark i flere år lagt utdanning i sosialt arbeid til Tromsø.

Utvalget har følgende kommentarer til begrepsbruken:

De innretningene som utdanningsinstitusjonene har lagt seg på for å trekke mest mulig nytte av finansieringssystemet for høyere utdanning, har ført til sammenblanding av begrepene. Det synes å ha endt opp i en situasjon der ideen om høyere utdanning for og i

² Campus brukes som begrep for å beskrive høgskole- eller universitetsområdet med bygninger og anlegg.

distriktene, og med disse samfunnenes medvirkning, er blitt sterkt svekka.

Utdanningsinstitusjonene er blitt opptatt av å ha nedslagsfelt der det er flest studenter, og mulighetene som ligger i å rette fagutvikling og forskning mot distriktene, tapes av syne.

4. Utvalgets tilrådinger

Tromskomp har identifisert utfordringer knyttet til kompetanseutvikling i regionene. I kap. 5 er utfordringene beskrevet nærmere, og hvert avsnitt munner ut i ei eller flere tilrådingar. I dette kapitlet har vi samla opp tilrådingene og sortert dem i forhold til de aktørene de henvender seg spesielt til. Noen av punktene angår flere aktører, og de er da ført opp på flere steder.

Politisk nivå (politikere på alle nivå i forhold til nasjonal debatt og overordna beslutninger):

1. Endring av finansieringssystemet

Det må gjøres en grundig gjennomgang av hvordan desentraliserte utdanninger kan finansieres på en målretta måte for å styrke kompetansen i distriktene. Utvalget konstaterer at disse utdanningene er svekka som effektive og velfungerende distriktspolitiske virkemidler og blir oppfatta som pengesluk som tapper utdanningsinstitusjonene for ressurser. Det bør derfor øremerkes midler for at utdanningsinstitusjonene kan ivareta disse regionale utviklingsoppgavene.

2. Den viktige utdanningspolitiske debatten

Det er behov for å målrette tiltak som utnytter de desentraliserte utdanningenes kraft for å bedre og styrke utdanningsnivået breitt utover landet. Med utgangspunkt i Troms må både lokale, fylkes- og sentrale politikere på banen, og Universitet i Tromsø og Høgskolen i Harstad må delta med erfaringer og problemstillinger som gir retning mot større faglige gevinster for en utdanningsinstitusjon i samspill med sitt omland. En start på dette arbeidet kan for eksempel være at Troms fylkeskommune tar politisk lederskap i dette spørsmålet og arrangerer et seminar i samarbeid med Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Harstad.

Universitetet i Tromsø:

- 1. Universitetet må koordinere sin innsats og sitt engasjement i regionene i Troms og prioritere samarbeid med regionrådene. Universitetet må forankre dette samarbeidet i en enhet sentralt i sin organisasjon, der rektoratet må ha hovedansvaret for linjene innover i universitetet og for å sikre resultat og framdrift.**
- 2. Universitetet i Tromsø inviterer tidlig i 2009 til et oppstartmøte med de enkelte regionråd. I fortsettelsen institueres det faste møteplasser og -tider mellom den enkelte region og universitetet. Det forutsettes at fylkeskommunen også er involvert i dette samarbeidet. Regionens ledelse (regionrådet) har i samarbeid med Universitetet i Tromsø ansvaret for at ordninga blir institusjonalisert.**
- 3. Universitetet i Tromsø utfordres til å innrette sine utdanningstilbud slik at det gir høy grad av fleksibilitet for å tilfredsstille skiftende utdanningsbehov og målgrupper, og slik at større deler av landsdelens befolkning kan nås med relevante utdanningstilbud. De nye lærerutdanningene må også tilbys som desentraliserte tilbud.**
- 4. Universitetet i Tromsø oppfordres til å holde fast ved og styrke opplegget med utplasserte vitenskapelig ansatte i regionene. Erfaringene med å lokalisere noen av de vitenskapelig ansatte i sykepleierutdanninga til steder utenfor campus har vært så entydig positive at ordninga bør utvides til å gjelde flere utdanninger/fag.**
- 5. Universitetet i Tromsø oppfordres til å prøve ut eller etablere Campus Midt-Troms som et pilotprosjekt i nært samarbeid med / knyttet opp mot UVETT (Universitetets videre- og etterutdanning).**
- 6. Regionene og Universitetet i Tromsø må samordne arbeidet med kartlegging av utdanningsbehov og markedsføring av desentraliserte / fleksible tilbud.**
- 7. Universitetet i Tromsø bør sette fokus på forsknings- og utviklingsarbeid i til beste for og sammen med regionene og distriktssamfunnene.**

8. Med henvisning til samarbeidet mellom Avdeling for helsefag ved høgskolen i Tromsø og Fagskolen ved Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse utfordres fylkeskommunen og universitetet til å prøve ut en pilot for samarbeid mellom fagskole og høyere utdanning med kombinerte stillinger.

Troms fylkeskommune

1. Fylkeskommunen må definere og styrke sin rolle som regional utviklingsaktør gjennom å bidra til å bygge kompetanse i regionene. Det kan bl.a. skje gjennom at fylkeskommunen er en aktiv samspillpart med regionene i deres kontakt med utdanningsinstitusjonene.
2. Noen av de videregående skolene utpekes og utvikles til lokale ressurscenter for utdanning og utviklingsarbeid og kan ha høgskole- / universitetslærere knytta til seg.
3. Arbeidet med faglige differensieringsordninger i grunnskole og videregående utdanning må styrkes og tilbys bredt utover i fylket. Det innebærer tilbud i fag på videregående skoles nivå for elever på ungdomstrinnet, samt fag fra høyere utdanning for elever i videregående skole.
4. Det er behov for å lette rekrutteringsvegen fra fagskoler til høyere utdanning. Det oppfordres til sterkere faglig samarbeid og kontakt mellom de to nivåene for å etablere mulige ordninger.
5. Med henvisning til samarbeidet mellom Avdeling for helsefag ved Høgskolen i Tromsø og Fagskolen ved Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse utfordres fylkeskommunen og Universitetet i Tromsø til å prøve ut en pilot for samarbeid mellom fagskole og høyere utdanning med kombinerte stillinger.
6. Det bør skje ei samordning av rådgivingstjenestene fra grunnskolenivået og opp til høyere utdanning; i alle fall må det lages gode bånd for å samarbeide og utveksle kunnskap mellom de forskjellige nivåene. Karrieresenterideene³ bør ikke slippes.

³ Et regionalt karrieresenter har gjerne to hovedfunksjoner: Det skal tilby veiledning om yrkesvalg og det skal fungere som ressurs- og kompetansesenter for rådgivere i henholdsvis videregående skole og NAV. Ordninga

Disse sentrene kan vurderes organisert i tilknytning til utpekte videregående skoler, studiesenter eller andre regionale samordningsenheter.

Regionene

- 1. Regionene i Troms må organisere seg med gode kontaktpunkt for å samordne sine aktiviteter mot utdanningsinstitusjonene. Det er viktig å unngå parallelle strukturer og samordne nettverket av kompetansemeglere-/bestillere.**
- 2. Regionrådene møter Universitetet i Tromsø til et oppstartmøte i 2009. I fortsettelsen institueres det faste møteplasser og -tider mellom den enkelte region og universitetet. Det forutsettes at fylkeskommunen også er involvert i dette samarbeidet. Regionens ledelse (regionrådet) har i samarbeid med Universitetet i Tromsø ansvaret for at ordninga blir institusjonalisert.**
- 3. Regionene og Universitetet i Tromsø må samordne arbeidet med kartlegging av utdanningsbehov og markedsføring av desentraliserte / fleksible tilbud.**

Kommunene

- 1. Det er behov for større bevisstgjøring rundt sammenhengen mellom utdanningsnivå i befolkninga og samfunnets (kommunens, næringslivets, organisasjonenes) innovative evne. Kommunene bør bli sterkere på kompetanseplanlegging og strategiarbeid. Faglig kan dette løses gjennom interkommunalt samarbeid.**
- 2. Kommunene bør opptre koordinert i en regional samordningsenhet først og fremst mot Universitetet i Tromsø, men også mot andre utdanningsinstitusjoner.**
- 3. Kommunene bør utfordre/invitere universitetet til forsknings- og utviklingssamarbeid av stor betydning for distriktene, så som innafor helse,**

har i flere fylker blitt initiert av fylkeskommunen. I tillegg har gjerne den enkelte høyere utdanningsinstitusjon et eget karrieresenter.

skole/oppvekst, tjenesteutvikling etc. Slike initiativ kan samordnes gjennom det interkommunale samarbeidet.

5. Bakgrunnen for tilrådingene

I St.prp nr 1 for budsjettåret 2009 for Kunnskapsdepartementet heter det om desentralisert utdanning:

Eit av verkemidla for å auke kompetansen i regionane er desentralisert og fleksibel utdanning, jf. St.meld. nr. 16 (2006–2007) ... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring. Det skal vere mogleg for alle som er kvalifiserte og som ønskjer det, å ta høgare utdanning... .. Desentralisert utdanning kan bidra til auka tilgang på utdanning mellom anna ved at institusjonane, i samarbeid med lokale aktørar som næringsliv, kommunar og fylkeskommunar, vurderer kva behov den einskilde regionen har. Kunnskapsdepartementet ønskjer at desentraliserte studietilbod er ein integrert del av verksemda ved institusjonane og at dei er fleksible og blir flytta etter behov. Institusjonane kan prioritere desentraliserte tilbod innanfor eiga ramme og kan sjølv velje å samarbeide med lokale studiesenter eller liknande ved gjennomføringa av tilbodet.

For å stimulere til utvikling og levering av fleksible studieopplegg er det i hovudsak to tiltak retta direkte mot universitets- og høgskoleinstitusjonane: støtte til å dekkje meirkostnader til levering av desentraliserte utdanningstilbod og støtte til utvikling av fleksible studieopplegg. ..

Kunnskapsdepartementet vil i 2008 setje i gang ein analyse av marknaden for desentraliserte utdanningstilbod. Ei evaluering av NUV⁴ vil vere ein del av dette arbeidet.

5.1. Finansiering av desentraliserte tilbud

For å stimulere til utvikling og levering av fleksible studieopplegg har Kunnskapsdepartementet i hovudsak **to tiltak** rettet mot universitets- og høyskoleinstitusjonene. Det ene er **støtte til å dekke merkostnader til levering av desentraliserte utdanningstilbud**, og det andre er **støtte til utvikling av fleksible studieopplegg**.

Den rød-grønne regjeringa har fått inn igjen på statsbudsjettet midler til dekning av merkostnader ved desentraliserte studier. Det er svært positivt, selv om summen samlet for landet i 2008 bare er 16,7 mill kroner. Til sammenligning var det satt av 30 mill kroner i årene 2002 og 2003.

Midler til desentralisert utdanning har i en årrekke blitt tildelt høgskoler (og ikke universiteter), tidvis som øremerket bevilgning, og tidvis gjennom kunnskapsdepartementets rammetildeling til den enkelte institusjon. Med tanke på Høgskolen i Tromsø sin fusjon med et universitet som

⁴ Norgesuniversitetet

ikke har fått slike midler, er det heldigvis slik at midlene for tiden kommer gjennom rammetildelinga. Vi kan følgelig håpe at midlene følger med inn i den nye institusjonen i fortsettelsen. Det dreier seg likevel ikke om store summer. For 2008 fikk Høgskolen i Tromsø 870.000 kr til dette feltet, og disse midlene ble i all hovedsak benytta til desentraliserte helsefagutdanninger. Til sammenligning ble Høgskolen i Tromsø i 2002 tildelt i alt kr 2 692.000,- Samlet tildeling til dekning av merkostnader ved fleksible studietilbud var da på 36,2 mill kroner.⁵ Rammene til dette formålet er med andre ord sterkt redusert siden 2002.

Med mindre finansieringssystemet for høgere utdanning revideres slik at desentralisert utdanning får styrket finansiering, sier kunnskapsdepartementet at det ikke påregnes friske midler til å finansiere en økt satsing på desentralisert utdanning. Det man derfor har å falle tilbake på, er den ordinære studiefinansieringa. Den er lagt opp slik at utdanningsinstitusjonene har ei basisfinansiering knytta til produksjon av et visst antall studiepoeng. Produserer man mer eller mindre enn det pålagte nivået, justeres bevilgninga. I de tilfeller hvor studiepoengproduksjonen er nøyaktig som kravet, er ca 60 % av finansieringa basisfinansiering og ca 40 % basert på studiepoengproduksjonen. Basisfinansieringa alene er ikke nok til å finansiere et studietilbud. Nivået på oppjustert bevilgning (produksjon over kravet) er heller ikke av en slik størrelse at den alene kan finansiere et studietilbud. Den er av et omfang som gjør det mulig for eksempel å øke antallet studenter på et allerede eksisterende studietilbud. Merkostnadene ved større kull dekkes gjennom merinntektene ved økt studiepoengproduksjon.

Hvilken betydning har så dette for desentralisert utdanning? For det første så betyr det at desentralisert utdanning ikke kan komme som en tilleggsaktivitet til campusutdanning. Den desentraliserte utdanninga vil, dersom det er tilleggsaktivitet, kun finansieres gjennom merinntektene ved økt studiepoengproduksjon, men mangler basisfinansieringa. Utdanninga vil følgelig være sterkt underfinansiert. Desentralisert utdanning må etter utvalgets mening være en normalaktivitet i den forstand at det settes av plantall til slike tilbud, slik at tilbudet inngår også i basisfinansieringa. Hvis basisfinansieringa er i orden, gjenstår utfordringa med å produsere nok studiepoeng til at man ikke får en redusert bevilgning fra kunnskapsdepartementet. Lett forenkla kan man altså si at så lenge man kjenner, eller simulerer, studiepoengproduksjonen ved et bestemt desentralisert studietilbud, så kjenner man også inntektssida i regnestykket. Deretter må utgiftssida beregnes, kostnader til reise, opphold, lønn, etc. Utgiftssida vil være sterkt avhengig av organiseringa av den desentraliserte utdanninga.

⁵ Brev fra Utdannings- og forskningsdepartementet, datert 2.9.2002.

Viktige faktorer er organisering av studiegrupper, hyppighet av forelesninger /samlinger, bruk av lyd/bilde/nett, tilgang på lokale lærekrefter, etc.

Utdanningstilbud som retter seg mot bestemte distrikter har ofte begrensninger i rekrutteringa av studenter. Dersom tilbudet retter seg mot flere distrikter for å sikre bedre rekruttering vil merkostnadene med oppsplitting av kull øke betydelig.

Med et finansieringssystem slik det lett forenklet er skissert over, blir utfordringa å rekruttere store nok kull til desentralisert utdanning, slik at man kan oppnå den studiepoengproduksjonen som inntektssida er avhengig av. Erfaringene fra desentralisert utdanning i Troms sier at det svært ofte er vanskelig å oppnå tilstrekkelig studentrekruttering i ett område når dette blir geografisk avgrenset. Man kommer i dilemma mellom enten marginal studiepoengproduksjon eller økte utgifter som følge av oppsplitting av kull. Hvis man hopper over finberegningene av inntekter og utgifter, kan man kanskje si at stabile kull på 25-30 studenter er nødvendig for å oppnå fullfinansiering. Mindre kull trenger alternativ finansiering, enten gjennom eksterne midler eller ved at utdanningsinstitusjonene selv "subsidiere" desentralisert utdanning som ikke står på egne finansielle ben. Uten eksterntfinansiering eller internsubsidiert, kan det fort bli slik at beslutningstaker, for eksempel et avdelings- eller fakultetsstyre, velger campusutdanning framfor desentralisert utdanning. Hvis de finansielle utfordringene med desentralisert utdanning er uoverkommelige, må man ikke gløkke at fleksible studietilbud, for eksempel i form av kombinasjoner av campussamlinger, lyd/bilde og nettbaserte læringsverktøy, tross alt er et bedre tilbud til distriktsstudenten enn et klassisk tilrettelagt campusstudium.

Det må dessuten være åpenbare svakheter ved kriteriene som ligger til grunn for tildeling av disse midlene, når Høgskolen i Akershus har fått mer penger for å legge desentralisert sykepleierutdanning til Bærum enn Høgskolen i Tromsø får for å gi tilsvarende tilbud til Midt- og Nord-Troms. Det er noe som skurrer når høgskoler som driver med fjernundervisning der samlingene er lagt til campus, får mer penger enn de som forankrer sine tilbud i distriktene. Det er definitivt påkrevd med en grundig utredning av hvordan disse midlene blir brukt og hvordan de bør brukes.

Et finansieringssystem der utdanningsinstitusjonene får kutt i bevilgningene når studenttallet går ned, har bl.a. ført til noen paradoks. Noen høgskoler, gjerne de som ligger i befolkningstette områder, desentraliserer utdanningstilbud innafor sin egen befolkningstette region og får positiv økonomisk effekt av økt studenttall. Hensynet til hva som er gunstig for å øke

studenttallet er dermed blitt tillagt stadig større vekt også ved planlegging og organisering av de desentraliserte tilbudene. I mer grissgrendte områder kan en ikke forvente å oppnå høye studenttall. Drivkrafta i den økonomiske modellen gir sentraliserende virkning. Målet om lik rett til utdanning og distriktpolitisk profil settes til sides. Et tilleggsparadoks er det at mange studenter bosatt i urbane strøk som ikke har fått studieplass på de ordinære utdanningene, i dag søker seg til slike desentraliserte eller samlingsbaserte studier. Studieplasser som var ment for distriktsstudenter, blir således overtatt av studenter fra byer og tettsteder. Det har blåst en sentraliserende vind over høyere utdanning, noe som har fått følger for desentralisert utdanning.

Kostnadsbildet ved desentralisert utdanning i distriktsområder er med andre ord både knytta til merutgifter i forbindelse med desentralisering og svakere inntekter grunnet lavt studentrekrutteringsgrunnlag. Finansieringssystemet tilgodeser til dels det førstnevnte, men tar slett ikke hensyn til det sistnevnte momentet

Utvalgets tilråding:

Det må gjøres en grundig gjennomgang av hvordan desentraliserte utdanninger kan finansieres på en målretta måte for å styrke kompetansen i distriktene.

Utvalget konstaterer at disse utdanningene er svekka som effektive og velfungerende distriktpolitiske virkemidler og blir oppfatta som pengesluk som tapper utdanningsinstitusjonene for ressurser. Det bør derfor øremerkes midler for at utdanningsinstitusjonene kan ivareta disse regionale utviklingsoppgavene.

5.2. Den viktige utdanningspolitiske debatten

Kompetansemiljøene og politikere i Troms må være på banen og prege den nasjonale debatten og de overordna beslutningene. Utvikling med nye arbeidsplasser, gode kulturtilbud, kvalitet på offentlige og private tjenester blir påvirka av utdanningsnivået i befolkninga. Steder / regioner med tilbud om høyere utdanning har større vekst enn steder uten (Selstad m.fl. 2004). Det er behov for en overordna politisk forståelse av at Norge har store forskjeller i geografiske og befolkningsmessige forutsetninger. Landet mot nord og øst er langstrakt med distrikt og store avstander. Det er vanskelig å bruke modeller basert på riksstandarder for å gi likeverdige utdanningstilbud til hele landet for å sikre velferdsstatens ordninger.

Det er det viktig å være bevisst de erfaringene man har med desentraliserte utdanninger, spesielt med profesjonsutdanningene. Disse erfaringene må tas med inn i framtidens løsninger for å sikre kompetanse i velferdsstatens ordninger.

Saksfeltet hører heime i flere departement; Kommunal- og regionaldepartementet, Helsedepartementet og Kunnskapsdepartementet. Det sistnevnte utfordres på å ta på seg en koordinerende rolle og bidra til å bøte på eller endre begrensningene i den eksisterende finansieringsmodellen. Det å øremerke midler til desentralisert utdanning i Nord-Norge vil være konkret og effektiv nordområdepolitikk.

Det er behov for å målrette tiltak som utnytter de desentraliserte utdanningenes kraft for å bedre og styrke utdanningsnivået bredt utover landet. Med utgangspunkt i Troms må både lokale, fylkes- og sentrale politikere på banen, og Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Harstad må delta med erfaringer og problemstillinger som gir retning mot større faglige gevinster for en utdanningsinstitusjon i samspill med sitt omland. En start på dette arbeidet kan for eksempel være at Troms fylkeskommune tar politisk lederskap i dette spørsmålet og arrangerer et seminar i samarbeid med Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Harstad.

5.3. Samordning i Universitetet i Tromsø

I strategidokument for Universitetet i Tromsø 2009 – 2013 heter det om desentralisert og nettbasert utdanning:

Universitetet skal være nasjonalt ledende og nyskapende innenfor desentralisert og nettbasert utdanning, slik at større deler av landsdelens befolkning kan nå med relevante utdanningstilbud. Tilbud om fleksible etter – og videreutdanninger er viktig for å vedlikeholde og oppdatere kompetanse i landsdelen.

I det samme strategidokumentet sies følgende under kapitlet om forskning og faglig utviklingsarbeid (FoU):

Faglig utviklingsarbeid og forskning i samarbeid med eksterne aktører i samfunns- og næringsliv må ivaretas og forbedres, både for å styrke profesjonsforskningen og for å bidra til samfunnsutvikling.

Profesjonsrettet forskning og utviklingsarbeid har fått et eget avsnitt, der det heter: *Universitetet har et særlig ansvar for å styrke profesjonsforskning og praksisnær forskning. Det er behov for økt innsats på dette feltet. Universitetet har mange profesjonsstudier og anser dette som en viktig del av sitt samfunnsansvar.*

Under overskrifta *Gode møteplasser for kommunikasjon* heter det:

Universitetet skal ta aktivt del i samfunnsdebatten ved å styrke de eksisterende arenaene for formidling og kommunikasjon samt utvikle nye. Det er en utfordring å få til nettverk og kommunikasjonsformer som gir institusjonen best mulig innsikt i spørsmål av betydning for landsdelen. Universitetet skal lytte og lære.

Kunnskap bygges ikke best etter hierarkiske mønster. Vi må komme bort fra oppfatninga som ensidig går ut på at kunnskap og kompetanse er noe som konsekvent skal overføres fra sentrale institusjoner til regionale ledd og ned til det enkelte individ. Tilsvarende er det lite gangbart å tro at utfordringa begrenser seg til å finne kanaler og medier som gjør en slik overføring av kunnskap mulig. Viktig kompetanse bygges i dynamiske kommunikasjonsmønstre, der lærere og forskere i utdanningsinstitusjonen utfordres på å lære om den virkeligheta studentene er i, og skal ut i, praksisfeltet. Det er nyttig og til beste for utdanningas kvalitet å skjønne små og store sammenhenger i og rundt ethvert praksisfelt, også på en distriktssamfunnsarena.

Det nye universitetet i Tromsø vil siden det kommer til å omfatte Høgskolen i Tromsø, nødvendigvis ha større regionale forpliktelser overfor Troms enn overfor Nordland og Finnmark.

Utvalget mener at Universitetet i Tromsø for å lykkes som troverdig regional utviklingsaktør, må vise vilje og evne til kontakt og samhandling med relevante miljøer i distriktene. Universitetet må som bidragsyter i regionalt utviklingsarbeid være åpent for samarbeid med alle aktuelle kompetansetilbydere regionalt, så som videregående skoler, opplæringskontor, Edunor, Folkeuniversitetet, studiesenter og andre.

Universitetet i Tromsø må ivareta den funksjonen som Høgskolen i Tromsø har hatt, følge opp og videreutvikle de desentraliserte profesjonsutdanningene, samarbeide med de andre høgskolene i Nord-Norge, og løfte erfaringene med å bidra til kompetansebygging og utviklingsarbeid i de nordlige områdene inn mot nasjonalt nivå.

5.3.1. Koordinerende enhet ved Universitetet i Tromsø

Det er mange tråder som skal samles i det nye universitetet. De kontaktpunktene og samarbeidsarenaene som de to institusjonene har hatt hver for seg mot distriktssamfunn og medspillsaktører i Troms blir endra. Dette kan i verste fall føre til brudd med nettverk som er viktige for både utdannings- og forskningsoppgavene. Men det gir faktisk muligheter for nye takter og effektiv reorganisering av de oppgavene universitetet har som regional utdanningsaktør.

Utvalget vil presisere at det desentraliserte utdanningstilbudet skal utformes i fagenhetene, med nær kontakt til praksis- og forskningsfeltet.

Utvalgets tilråding:

Universitetet må koordinere sin innsats og sitt engasjement i regionene i Troms og prioritere samarbeid med regionrådene. Universitetet må forankre dette samarbeidet i en enhet sentralt i sin organisasjon, der rektoratet må ha hovedansvaret for linjene innover i universitetet og for å sikre resultat og framdrift.

5.3.2. Profesjonsutdanningene

På dialogmøtet mellom Høgskolen i Tromsø og Kunnskapsdepartementet våren 2008, ble det fra departementets side understreka at det er viktig at det nye Universitetet i Tromsø ivaretar og følger opp de profesjonsutdanningene som høgskolen har i seg. Noen av dem har høgskolen betydelig erfaring med innafor en desentralisert utdanningsmodell, og det understrekes fra de aktuelle fagmiljøene i høgskolen at utdanningstilbudet som gis på campus har trukket stor nytte av erfaringene fra de desentraliserte tilbudene. For distriktssamfunnene er det avgjørende at profesjonsutdanningene kan utnytte sitt potensial for rekruttering til disse yrkene. Disse grunnutdanningene er / har vært tilgjengelig ved Høgskolen i Tromsø innafor en desentralisert, samlingsbasert eller fleksibel modell (se definisjoner i kap. 1):

- førskolelærerutdanning (DEFLU fra 1978)
- lærerutdanning (DALU fra 1979)
- sykepleierutdanning (DSU fra 1990)
- fysioterapeututdanning (fra 2003)

I tidsrommet fra 1999 har Høgskolen i Tromsø utdanna 531 kandidater i de såkalte profesjonsfagene på desentralisert / samlingsbaserte / fleksible ordninger, jfr. følgende tabell. Det utgjør ca 60 kandidater per år.

STUDIEPROGRAM	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Til sammen
Allmennlærer (samlingsbasert) (ALU-D)				14	32	14	39	47	25	21	192
Førskolelærer desentralisert (FLU-D)	30	1	45			21	17		6	20	140
Sykepleier desentralisert (SYKEPL-D)			30	37			33	25	27		152
Sykepleier (deltid) (SYKEPLDEL)					33						33
Fysioterapeut (deltid) (FYSIODEL)									14		14
Til sammen	30	1	75	51	65	35	89	72	72	41	531

I tillegg var Høgskolen i Harstad tidlig ute med desentralisert vernepleierutdanning (fra 1988), Fra 1988 har de uteksaminert 1400 vernepleiere, i all hovedsak til stillinger i Nord-Norge. Av disse er 600 utdannet gjennom desentraliserte tilbud.

Høgskolen i Finnmark har de siste årene stått for desentralisert barnevernpedagogutdanning i Midt-Troms og utdanning av sosionomer gjennom samlingsbasert tilbud i Tromsø.

Både desentralisert allmennlærerutdanning (DALU) og desentralisert førskolelærerutdanning (DFLU) kom i stand som et pionerarbeid, der overordna myndigheter, entusiaster i lærerutdanninga og lokale og regionale politikere stod sammen for å skaffe distriktssamfunnene i Nord-Norge stabile og kvalifiserte lærere for grunnskole og barnehage. Modellene var bygd på samarbeid og involvering, med stor oppmerksomhet på studenten og den arbeidsplassen hun var på eller hadde i sikte. Tross alle gode erfaringer og positiv omtale over flere år, så har DALU og DFLU i forbausende liten grad preget debatten om norsk lærerutdanning. Utvalget mener at det er på høy tid å ta erfaringene fra disse utdanningsmodellene på alvor når lærerutdanninga igjen skal reformeres.

Det ferskeste desentraliserte tilbudet fra Høgskolen i Tromsø er nettstøtta fysioterapeututdanning på deltid. Ved hjelp av en nettbasert læringsplattform (det såkalte Fysio-nett) har man i dette studiet klart å framstille praksis og praksisnær kunnskap som til dels er vanskelig – eller ikke tilgjengelig i lærebøker. Her brukes muligheten mediet gir til å kombinere tekst og film for å synliggjøre og analysere erfaringsbasert kunnskap i kliniske situasjoner. (Ref; Ekeli i boka Fra krisetiltak til suksesshistorier) Ekstra banebrytende er det at studenter ved å bruke film og mulighetene som ligger i nettløsninga, skaper sitt eget kunnskapsstoff, og de gjør det tilgjengelig og diskuterer det med hverandre og lærerne via nettet.

Universitetet bør ut fra de positive erfaringene man har med desentraliserte profesjonsutdanninger legge vekt på både å evaluere og videreføre disse utdanningene. Det er gode argumenter for å vurdere om slike praksisforankrede modeller, som har vist seg å være fullt på høyde med de tradisjonelle studiemodellene, kan få status som normalordninger ved det nye universitetet. I denne sammenheng er det grunn til å minne om at den klassiske, campusbaserte fulltidsstudenten mer eller mindre er borte.

I statsbudsjettet for 2009 heter det bl.a. om lærerutdanninga:

Regjeringen vil øke rekrutteringen til læreryrket gjennom en rekrutteringskampanje og andre rekrutteringstiltak. Regjeringen satser blant annet særskilt på rekruttering til videregående opplæring, der behovet er størst. For å få til dette, foreslår Regjeringen å innføre en ordning for å rekruttere yrkesaktive med relevant kompetanse og en ordning for å rekruttere lærere i språk og realfag. Det er foreslått å bruke om lag 50 mill. kroner til disse rekrutteringstiltakene i 2009.

Det foreslås videre å benytte om lag 100 mill. kroner til diverse tiltak for å styrke lærerutdanningen i 2009. Flere nyutdannede lærere skal blant annet få veiledning den første tiden som lærer og det foreslås opprettet 180 nye studieplasser innen lærerutdanningen.

Tromskomp viser til rapporten til den eksterne arbeidsgruppa for utvikling av en ny pilot for lærerutdanning ved det nye Universitetet. Våren 2008 kom gruppa med rapporten *Pilot i Nord Profesjonelle lærere på alle trinn*. Modellene har i seg ei større vektlegging av praksis, og det passer som hand i hanske til erfaringene og arbeidsmåtene i DALU og DFLU. Tromskomp mener at de nye lærerutdanningene ved Universitetet i Tromsø også må tilbys i desentraliserte, fleksible varianter i tett samarbeid med skoleverket i regionene.

Utvalget tilrår:

Universitetet i Tromsø utfordres til å innrette sine utdanningstilbud slik at det gir høy grad av fleksibilitet til å tilfredsstille skiftende utdanningsbehov og målgrupper, og slik at større deler av landsdelens befolkning kan nås med relevante utdanningstilbud. De nye lærerutdanningene må også tilbys som desentraliserte tilbud.

5.3.3. Andre aktuelle utdanninger

I tillegg til grunnutdanninger rettet mot helse og skolesektoren er det behov for og utviklet mange tilbud om etter og videreutdanning for denne sektoren, flere av disse er tilrettelagt som desentraliserte/fleksible tilbud. Fra kommunehold understrekes at det både i kommunal sektor og i næringslivet er behov for ingeniører. I det kommunaltekniske feltet, som kommunene har god oversikt over, trenger man folk som i tillegg til teknisk faglig kompetanse er gode på saksbehandling, handterer juridiske spørsmål og skjønner kommunen som organisasjon.

I feltet økonomi og administrasjon vil det i kommunene være stadig behov for flere folk, som spisskompetente ansatte og som ledere.

I regi av Høgskolen i Hedmark har man nylig gjennomført ei reiselivsutdanning i Bardu, retta mot lokale etablerere innafor natur- og kulturbasert reiseliv. I Nord-Troms er det gjennomført ei tilsvarende utdanning i samarbeid med Høgskolen i Finnmark, med 60 studiepoeng innenfor Opplevelsesproduksjon og turledelse. Deltakerne har i stor grad vært selvstendig næringsdrivende som vil skape sin egen arbeidsplass med utgangspunkt i regionens naturgitte fortrinn. Studiesentrene i Midt-Troms gir sammen med Høgskolen i Harstad flere desentraliserte / fleksible utdanningstilbud i reiselivsfaglige emner. Med den satsinga som nå er annonsert på nordnorsk reiseliv fra regjeringas hold, og i tråd med framveksten av flere reiselivsprospekt i Troms, bør Høgskolen i Harstad og Universitetet i Tromsø samordne aktiviteter. Det vil øke sjansen for å gi både utdanning og reiseliv innovativ kraft.

Innafor det samfunnsfaglige feltet kommer det fram sterke ønsker om at utdanningsinstitusjonene må bidra til at regionene / lokalsamfunnene har kompetanse med innsikt til å analysere og forstå egen kultur og utvikling.

Det er store forventninger til at det nye kunst- og kulturfaglige fakultetet ved Universitetet i Tromsø skal kunne bidra til å styrke kulturskoler og lokale kulturarenaer med lærere, utøvere og rollemodeller.

5.3.4. Med arbeidssted i praksisfeltet

Fire høgskolelektorer er tilsatt ved Avdeling for helsefag på Høgskolen i Tromsø med arbeidssted henholdsvis i Lenvik, Målselv, Salangen og Skjervøy. Disse lektorene følger opp lokale studentgrupper som tar desentralisert sykepleierutdanning gjennom hele studietida, de har ansvar for all lokal aktivitet og er studentenes primære kontaktledd med høgskolen. De kjenner distriktene og regionen godt, og de er sykepleierutdanningas ansikt utad i regionene. Denne ordninga har ikke minst bidratt til å skape nærhet mellom praksis- og teorikomponentene i studiet.

Koordinatorrollen for den desentraliserte sykepleierutdanninga er også blitt lagt til en av disse faglig tilsatte og dermed lokalisert til distriktet. Dette er gjort ut fra en erkjennelse av at det lokale perspektivet blir best ivaretatt av personer som selv bor i distriktet og arbeider med studentene til daglig. Det lokale nettverket består foruten de fire lærerne også av mange samarbeidspartnere som eksempelvis lederne og kontaktsykepleierne i kommunehelsetjenesten, resten av praksisfeltet, studiesentrene og de innleide foreleserne.

Faglig tilsatte ved desentralisert sykepleierutdanning (DSU) som bor i distriktet over flere år, blir godt kjent med kommunehelsetjenestene. Da ser de også lettere behovene for utviklingsarbeid og for lokal kompetanseheving. De har derfor samarbeidet med kommunene om flere lokale og regionale FoU-prosjekt og om kompetanseplanlegging. Da har hele pleiepersonalets behov for faglig påfyll stått i fokus. Utdanning og kompetanseheving blir alltid satt på kartet når lærerne ved DSU er ute i kommunene. Dette har åpnet for samarbeid som omfatter mer enn desentralisert sykepleierutdanning, og disse faglig tilsatte spiller også en viktig rolle som formidlere av distriktskommunenes og regionens forventninger til høgskolen. Dette utgjør en konstant påminnelse overfor høgskolen om dens forpliktelser og utfordringer ute i distriktene. I den desentraliserte sykepleierutdanninga har en som en følge av dette lagt stadig større vekt på å trekke inn lokale utfordringer i utdanningsprogrammet. En har fått en rekke bekreftelser på hvor verdifullt og nødvendig kjennskap til det miljøet en skal virke i, er for sykepleiere.

Dialogen og samarbeidet mellom utdanningsinstitusjon og kommuner som har vokst fram på denne måten, har vært og er fortsatt en viktig, men lite påaktet dimensjon ved desentralisert høyere utdanning. Der slikt samarbeid er blitt prioritert, har kommunene fått et eierforhold til de aktuelle utdanningene som en neppe finner maken til i andre studier. Dette har igjen utløst et lokalt engasjement som har vært svært verdifullt i arbeidet med å legge best mulig til rette for studiene.

For å unngå at faglig tilsatte i distriktet skal utvikle distanse til høgskolen, deltar de fast på møter på campus. Ordninga betinger at de faglig tilsatte i distriktene har jevnlig kontakt med sine fagfeller på campus. Å være bosatt i distriktet, har så langt ikke representert noen karrieremessig blindvei for de involverte. Men det bør vurderes å utrede muligheten for å opprette kombinerte stillinger med for eksempel en eller flere videregående skoler med helse- og sosialfag eller som kombinerte stillinger i den lokale helsetjenesten. Slik kan lærerne knyttes til beslektede fagmiljø der og være med på å styrke både fagopplæringa, allmenne fag og helsetjenesten.

Erfaringene med å lokalisere noen av fagstillingene til steder utenfor campus har vært så entydig positive at ordninga bør utvides til å gjelde flere utdanninger.

At vitenskapelig tilsatte knyttet til desentraliserte grunnutdanninger (i dag avgrenset til sykepleierutdanning) er fast bosatt ute i distriktene, er banebrytende og har hatt gunstig effekt på utdanningas kvalitet. Samtidig har det vist seg å være en god måte å bygge slitesterke band mellom utdanningsinstitusjon og region på.

Dette er også et forhold som gjør det nærliggende å foreslå som en normalordning at faglig tilsatte knyttet til desentraliserte grunnutdanninger skal være bosatt i de aktuelle regionene. Utvalget mener at de entydig positive erfaringer fra og synspunkt på lærerstillinger plassert ute i regionene gjør det naturlig å oppfordre Universitetet i Tromsø til å utrede mulighetene for å legge en viss andel av sine stillingsressurser til distriktene, gjerne i form av kombinerte stillinger.

Utvalget tilrår:

Universitetet i Tromsø oppfordres til å holde fast ved og styrke opplegget med utplasserte vitenskapelig ansatte i regionene. Erfaringene med å lokalisere noen av de vitenskapelig ansatte i sykepleierutdanninga til steder utenfor campus har vært så entydig positive at ordninga bør utvides til å gjelde flere utdanninger/fag.

5.3.5. Campus utenfor Tromsø

Erfaringa fra desentralisert sykepleierutdanning med vitenskapelig tilsatte plassert ute i regionene har vist seg å gi svært positive effekter, jfr. kap. 5.3.4. Troms kan beskrives som et pionerfylke når det gjelder tilrettelegging og erfaring med desentraliserte utdanningstilbud. Kommunene, i den senere tida spesielt gjennom regionrådene, og studiesentrene har hatt viktige roller å fylle i dette arbeidet. Etableringer av næringshager, Distriktsmedisinske senter og ei bredde av kompetansearbeidsplasser viser at det skjer mye spennende på kompetanse- og utviklingssida. Slike spor og utviklingstrekk finner man både nord, sør og midt i fylket vårt.

Samlinga av utviklings- og kompetansemiljø i den tredje byen i fylket vårt, på Finnsnes, er etter hvert blitt stor. Finnsnes er regionsenter i Midt-Troms. Regionen har med sine to studiesenter mangeårig erfaring med desentralisert høyere utdanning. Fra Sparebank1 Nord-Norge (gavefondet) har Lenvik kommune og Studiesenteret Finnsnes fått 2,2 mill i tilskudd for å gjennomføre et 2-årig FoU-/mastergradsprosjekt i samarbeid med Universitetet i Tromsø i det samfunnsvitenskapelige feltet. Disse pengene vil bli brukt til seks stipender til mastergradsstudenter, hvert på 70.000 kr i to år, til veiledning, reise og opphold i forbindelse med feltarbeid, til kontorhold for studentene, samt prosjektadministrasjon. Lykkes man med dette, er vegen åpen for desentralisert doktorgradsutdanning.

I Midt-Troms finnes det videre Distriktsmedisinsk senter på Finnsnes og et viktig helsefaglig miljø på Troms militære sykehus i Bardu. I disse dager får man på plass ei felles legeordning i regionen, Senja-legen. I denne er det også et utdanningselement i regi av Medisinsk fakultet ved Universitetet i Tromsø.

Flygerutdanninga på Bardufoss og praksisopplegget for tannlegeutdanninga i Målselv er også en del av det nye universitetets viktige uteseksjoner. Videre er det naturlig å tenke seg at det som skjer på kunst- og kultursida i regionen, så som Filmcamp, Kalottspel, ungdomskultursatsinga o.s.v., avler både utdanningsbehov og gylne muligheter for FoU-arbeid for det nye kunstfaglige fakultetet.

Midt-Tromsregionen, med åtte kommuner samla i et regionråd og ei befolkning på over 30.000 innbyggere, er ideell for utprøving av en samhandlingsmodell for utdanning og FoU-arbeid gjennom en campusmodell.

I en slik modell må målet være å samordne utdannings- og FoU-aktivitetene i regionen og kanalisere mest mulig av innsatsen til utdanning og FoU. Det innebærer at man må unngå fordyrende og parallelle mellomledd mellom universitetet og de som er i utdanningstilbudet. For å få dette til, må Universitetet i Tromsø ta føringa, fulgt opp av fylkeskommunen og en koordinert region.

Utvalget tilrår:

Universitetet i Tromsø oppfordres til å prøve ut eller etablere Campus Midt-Troms som et pilotprosjekt i nært samarbeid med / knyttet opp mot UVETT (Universitetets videre- og etterutdanning).

5.4. Troms fylkeskommune

Fylkeskommunen spiller en viktig rolle som regional utviklingsaktør, og legger vekt på kompetansebygging⁶, bl.a. ved å støtte opp rundt arbeidet i Tromskomp. I denne rapporten har vi påvist at planlegging og tiltak i forhold til framtidig kompetansebehov i kommuner, lokalsamfunn og regioner synes å være noe fragmentert, og det er følgelig heller ikke blitt et prioritert politikkområde. Her kan fylkeskommunen bruke tyngde og autoritet til å ta samordnende grep.

Utvalget tilrår:

⁶ Fylkesplanen bærer navnet Kompetansesamfunnet Troms.

Fylkeskommunen må definere og styrke sin rolle som regional utviklingsaktør gjennom å bidra til å bygge kompetanse i regionene. Det kan bl.a. skje gjennom at fylkeskommunen er en aktiv samspillpart med regionene i deres kontakt med utdanningsinstitusjonene.

5.4.1. Videregående skoler som ressursarenaer

De videregående skolene er viktige kunnskapsbaser. Her finnes lærere med høg kompetanse. De kan være lærere i desentraliserte høyere utdanningstilbud. Likens kan lærere fra høgskoler eller universitet undervise i videregående skole. Mange skoler gir fagutdanninger som passer inn mot flere profesjonsfag i høyere utdanning. De videregående skolene har kontakt med lokalsamfunnene, både kommunene og lokalt/regionalt næringsliv. Således kan de være viktige døråpnere for praksisrelatert kunnskapsbygging. Mange skoler har internasjonale utvekslingsaktiviteter, og de kan bidra til og trekke nytte av opplegg basert på internasjonal kontakt og kunnskapsbygging på tvers av landegrenser. I det videregående skolesystemet foregår det utviklingsarbeid, og dette kan i sterkere grad være en del av et FoU-arbeid, der høyere utdanning er involvert. har internasjonal utveksling og kan bidra/trekke nytte av opplegg basert internasjonal kontakt / kunnskap.

Det ligger med andre ord en spennende gjensidig mulighet i et samarbeidsfelt mellom videregående skoler og høyere desentralisert utdanning. Dette bør utforskes og utvikles nærmere.

Utvalget tilrår:

Noen av de videregående skolene utpekes og utvikles til lokale ressurscenter for utdanning og utviklingsarbeid og kan ha høgskole- / universitetslærere knytta til seg.

5.4.2. Den kan tidlig krøkes som student skal bli

Kunnskaps- og utforskningsinteresse utvikles i ung alder. Derfor er det viktig å gi rom for kreativitet og tiltak som slutter opp om nysgjerrighet på det å lære. Slik kan den enkelte la seg rekruttere til høyere utdanning og forskning i tidlig skolealder. På papiret finnes det nå gode differensieringsordninger for å gi kunnskapstørste elever en smak av neste utdanningsnivå. Bare unntaksvis er dette blitt realisert her i Troms, der matematikkundervisning på universitetsnivå gis som programfag på Heggen videregående skole.

Utvalget tilrår:

Arbeidet med faglige differensieringsordninger i grunnskole og videregående utdanning må styrkes og tilbys bredt utover i fylket. Det innebærer tilbud i fag på videregående skoles nivå for elever på ungdomstrinnet, samt fag fra høgere utdanning for elever i videregående skole.

5.4.3. Fagskolene

Det offentlige fagskolesystemet i Troms omfatter tekniske fagskoleutdanninger og helse- og sosialfagutdanninger. Fagskoleutdanninga er spesielt sikta inn mot er å tilby korte, fleksible og arbeidsmarkedsretta utdanninger; de er oftest to-årige. Private tilbydere kan gi slik utdanning, men da må tilbudet være godkjent etter lov om fagskoleutdanning. Drifts- og finansieringsansvaret for alle fagskolene vil bli overført til fylkeskommunene i 2010.

I Troms tilbys det for tida fire to-årige tekniske fagskoleutdanninger i fylkeskommunal regi, ved Breivika, Skjervøy og Harstad tekniske fagskoler og ved Tromsø maritime skole. De fleste av disse er organisert som deltidstilbud. I tillegg tilbys det tre fagskoletilbud innenfor helse og sosialfag; Kreftomsorg og lindrende pleie ved Skjervøy, i eldreomsorg og i psykisk helsearbeid ved Breivang. Alle tre har et omfang svarende til ett års studier og tilbys som nettstøttet og samlingsbasert fagskole på deltid over to år. Avdeling for helsefag ved Høgskolen i Tromsø har et videreutdanningstilbud i Demens og alderspsykiatri. I tilknytningen til arbeidet med "Demensplanen" og "Kunnskapsløftet" har høgskolen innledet et samarbeid med Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse som har et fagskoletilbud innenfor samme tematikk. Det er sterkt behov for økt kompetanse innenfor ulike deler av helsesektoren og med det videreutdanningstilbud og flere fagskoletilbud innenfor helsefagene. Rekrutteringa av studenter/elever og tilgangen på kvalifiserte lærere til både høgskolen og fagskolene er begrenset. Et samarbeid mellom fagskoler og høyere utdanning ville derfor kunne styrke tilbudene på begge nivå.

Utvalget tilrår:

- 1. Det er behov for å lette rekrutteringsvegen fra fagskoler til høyere utdanning. Det oppfordres til sterkere faglig samarbeid og kontakt mellom de to nivåene for å etablere mulige ordninger.**

- 2. Med henvisning til samarbeidet mellom Avdeling for helsefag ved høghskolen i Tromsø og Fagskolen ved Nasjonalt kompetansesenter for aldring og helse utfordres fylkeskommunen og universitetet til å prøve ut en pilot for samarbeid mellom fagskole og høyere utdanning med kombinerte stillinger.**

5.4.4. Nye veger i rådgivingsarbeidet

Fra kommunehold er man opptatt av at elevene i grunnskole og videregående skole i for liten grad kjenner mulighetene for framtidig yrkesliv i egen kommune og region. De høye tallene på frafall i videregående skole og skifte av utdanningsvalg er foruroligende. Utdanningsoppleggene, også høyere utdanning, blir framstilt som sterkt prega av teori, og begrepet *praksissjokk* blir brukt som betegnelse på kandidatenes møte med det virkelige yrkeslivet.

Rådgiving av elever i grunnskole, videregående skole og studenter i høyere utdanning er et viktig veivisningsarbeid. Utvalget vil påpeke at dette er en del av et stort felt som handler om å bygge identitet hos den enkelte elev/student og danne gode bånd mellom utdanningsenhetene og samfunnet. Rådgivingsarbeidet starter faktisk allerede når den enkelte begynner i barnehagen og det varer ved gjennom hele utdanningsløpet.

Ideene om å danne regionale karrieresenter bør bearbeides, og aktivitetene bør organiseres i tilknytning til regionale samordningsenheter for å unngå at man får for mange parallelle strukturer.

Utvalget tilrår:

Det bør skje ei samordning av rådgivingstjenestene fra grunnskolenivået og opp til høyere utdanning; i alle fall må det lages gode bånd for å samarbeide og utveksle kunnskap mellom de forskjellige nivåene. Karrieresenterideene bør ikke slippes. Disse sentrene kan vurderes organisert i tilknytning til utpekte videregående skoler, studiesenter eller andre regionale samordningsenheter.

5.5. Regionene i Troms. Kompetansebehov og koordinering.

Å videreutvikle og styrke kvaliteten på desentraliserte tilbud, er avhengig av tett dialog mellom Universitetet i Tromsø og regionene. Da er det også viktig at lokal- og regionalpolitikere aktivt utfordrer og inviterer universitetet til samarbeid og dialog.

De undersøkelser vi har gjort i Nord- og Midt-Troms synes å vise at dialog og samspill mellom utdanningsinstitusjonene og representanter for regionene har avtatt.

Desentralisert utdanning foregår i økende grad på utdanningsinstitusjonenes premisser, mens de lokale aktørene synes å ha fått mindre innflytelse.

Regionene har trening på å samordne og utvikle felles strategier innafor store og små fagfelt. De bør legge arbeid i å få fram oversikter over kompetansebehov, gjøre det til politikk, og ta rollen som samlende og koordinert enhet mot universitet og høyskoler. Enkeltkommunene er alene ikke slagkraftige nok og har alene for svakt befolkningsgrunnlag.

Klarer distriktskommunene å skaffe folk til de jobbene som skal gjøres? Har kommunene faglig kompetanse til å stå på i rollen som samfunnsutvikler? Utvalget har sett nærmere på spesielt det første spørsmålet med et blikk på Midt-Troms med utgangspunkt i data fra Tranøy kommune: 75 av de ca. 200 kommunale stillinger i Tranøy kommune krever høyere utdanning. I en tidshorisont på fem år vil 25 av de 75 stillingene, altså 1/3, bli ledig som følge av alderspensjonering. Det dreier seg i hovedsak om lærere og folk i lederstillinger. Altså må det skje nyansettelser i 25 stillinger de neste fem år, 5 stillinger per år, bare som følge av aldersavgang. Videre kan enkeltstillinger bli ledige som følge av at folk flytter på seg. I tillegg vet vi at kommunesektoren profesjonaliseres sterkere og sterkere, slik at flere jobber vil ha innhold som krever høyere utdanning. Et mer ytterliggående scenario for femårsperioden vil med andre ord avdekke et enda større behov for høyere utdanning i kommuneorganisasjonen i Tranøy enn de 25 stillingene.

Utdanningsstatistikken viser at Tranøy har 195 innbyggere (15,2 % av befolkninga over 16 år) med høyere utdanning. Av disse antar jeg at 14 % (tilsvarer det som er gjennomsnittet i Troms) er over 60 år, d.v.s. ca 40 personer. Rekrutteringsbasen i befolkninga til høyere stillinger i Tranøy i dag utgjør m.a.o. 155 personer. Kommunen legger beslag på 75 av disse stillingene. Mange av de 155 raser av gårde mot seniorlivet og pensjonsalder. Her er det med andre ord stort behov for påfyll, vekst og utviding av kompetansen i befolkninga.

Det var Tranøy, en distriktskommune med 15-1600 innbyggere. Kommunen er lett å gå etter i sømmene p.g.a. små og oversiktlige forhold. Men hovedtallene er lett tilgjengelig

for hver enkelt kommune, og de kan måles opp mot behov i kommuneorganisasjonen, på andre offentlige arbeidsplasser og i det øvrige næringsliv. Når det gjelder situasjonen og behov mht kompetansen i arbeidsstyrken antas noen kommuner å komme litt bedre ut enn Tranøy, og noen kommer sannsynligvis dårligere ut. Sjøl Bardu kommune med forholdsvis stor andel av befolkninga med høyere utdanning, 23,7 % og 709 personer, bør likevel ikke sitte i ro. Det er viktig at kommunene får på plass gode oversikter over de ansattes kompetanse og behov for framtida. I rollen som samfunnsutvikler bør kommunene også skaffe seg oversikt over eksisterende kompetanse og framtidige behov i det øvrige nærings- og arbeidslivet.

Så er det slik at kommunegrensa ikke er noen hinder for utveksling av kompetent arbeidskraft. Men når bildet er omtrent likens på andre sida av grensa, kan man ikke slå seg til ro med det heller.

Grovberegninger viser at kommunesektoren i Midt-Troms anslagsvis vil ha behov for påfyll av 600-700 kandidater med høyere utdanning de neste fem årene, altså 120-140 stillinger per år; de fleste lærere, sykepleiere, førskolelærere, sosialarbeidere, vernepleiere, forholdsvis mange ledere, noen leger, noen planleggere, økonomer og ingeniører. Dette må regionen jobbe med, opp mot Universitetet i Tromsø og høgskoler i landsdelen, opp mot regjering og storting. Det er meget sannsynlig at disse behovene ikke kan dekkes gjennom utdanningsinstitusjonenes tilbud på campus. Ute i regionene ligger det fremdeles en studentreserve, mange av dem kvinner, som kan bli kompetent arbeidskraft gjennom desentraliserte utdanningstilbud. Med mer inviterende og skreddersydde ordninger for overganger mellom videregående skole/fagutdanning og høyere utdanning, kan disse tilbudene også bli attraktive for ungdom.

Regionrådene må innta en aktiv og engasjert rolle i forhold til høyere utdanning og Universitetet i Tromsø. Det er rimelig at regionrådene gjennom sine instanser og samarbeidsenheter (for eksempel studiesenter) gis ansvar for å kartlegge kompetanse og kompetansebehov i regionene. Universitetet må som bidragsyter i regionalt utviklingsarbeid være åpent for samarbeid med alle aktuelle kompetansetilbydere regionalt, som videregående skoler, opplæringskontor, Edunor, Folkeuniversitetet, studiesenter og andre. Ikke minst er det viktig for regionene å ha fylkeskommunen med på laget for å bygge kompetanse i distriktene, og da særlig gjennom desentraliserte studietilbud.

Utvalgets tilråding:

- 1. Regionene i Troms må organisere seg med gode kontaktpunkt for å samordne sine aktiviteter mot utdanningsinstitusjonene. Det er viktig å unngå parallelle strukturer og samordne nettverket av kompetansemeglere-/bestillere.**
- 2. Regionrådene møter Universitetet i Tromsø til et oppstartmøte i 2009. I fortsettelsen institueres det faste møteplasser og -tider mellom den enkelte region og universitetet. Det forutsettes at fylkeskommunen også er involvert i dette samarbeidet. Regionens ledelse (regionrådet) har i samarbeid med Universitetet i Tromsø ansvaret for at ordninga blir institusjonalisert.**
- 3. Regionene og Universitetet i Tromsø må samordne arbeidet med kartlegging av utdanningsbehov og markedsføring av desentraliserte / fleksible tilbud.**

5.6. Kommunene

I prosjektet har vi kartlagt kommunes forhold til høyere utdanning og forskning med spesiell vekt på eventuelle erfaringer med desentraliserte utdanningstilbud. Vi har hatt samtaler med kommuneledelsen (ordfører, rådmann og i noen tilfeller personalfaglig ansvarlig) i alle de åtte kommunene i Midt-Troms og i tre av seks kommuner i Nord-Troms. Eivind Bråstad Jensen gjennomførte disse møtene i Nord-Troms, og Herbjørg Valvåg gjorde tilsvarende i Midt-Troms. For dette opplegget hadde vi laga en intervjuguide som kommunene hadde fått på forhånd (se vedlegg 1). I det følgende summerer vi opp noen hovedpunkt fra disse samtalene og gir kommentarer til dem. Det er ingen kontakt, verken spontant initiert eller mer formalisert, mellom toppledelsene ved høgskolene/universitetet og politisk og administrativ ledelse i kommunene. De to regionrådene har heller ikke tatt initiativ til eller er blitt forespurt om slik kontakt. Målselv kommune med kampen for flygerutdanninga i samarbeid med Universitetet i Tromsø er et unntak. Det er all grunn til å tro at dette mønsteret også gjelder for de andre kommunene i Troms.

Mangelen på slike samarbeidskanaler mellom universitet/høgskoler og kommunene gir signal om at det ikke skjer strategisk fellestenkning mellom utdanningsinstitusjonene og politikk- og praksisfeltet i Troms. Dette utelukker utdanningsinstitusjonene fra kunnskap og innsikt som kan gi treffsikre og framtidsretta utdanningstilbud, og lokale og regionale politikere kan bli stående utafor den viktige debatten om utdannings- og forskningspolitikk. Som vist i kap. 5.1., så er finansieringsmodellen for høyere utdanning i seg selv ei sentraliserende kraft som hemmer høgskoler og universitet i å satse på desentraliserte utdanningstilbud. Dette bør de som opplever det nedenfra, kommunale og regionale politikere, ta fatt i for å få endring på.

I de desentraliserte profesjonsutdanningene, spesielt sykepleierutdanninga, er det god kontakt mellom høgskolen og kommunen i forbindelse med tilrettelegging og koordinering av praksis. Dette samarbeidet skjer mellom enhetsledere i kommunene og praksisansvarlige / koordinatorene i høgskolen. I pionertida for de desentraliserte utdanningene var kontakten med politisk og administrativ ledelse i kommunene betydelig sterkere. I den senere tid er det den desentraliserte sykepleierutdanninga som er i størst omgrep med kommunene ved at Høgskolen i Tromsø har lærere og koordinator som i det daglige virker ute i praksisfeltet i Troms (se kap. 5.3.4.)

I undersøkelsen vår har vi funnet noen få andre eksempler på kontakt mellom rådmann og dekan, studieansvarlig eller andre ved utdanningsinstitusjonen, for eksempel vedrørende opptaksregler. Disse historiene er enten prega av at man kjenner noen personer i utdanningssystemet, og da er det lett å ta kontakt, eller av at man har vært litt på vandring i utdanningsinstitusjonen for å få kontakt om ei sak som man anser for å være viktig.

Når det gjelder høyere utdanning lener kommunene seg på noen viktige knutepunkt i regionene. I Midt-Troms har Studiesenteret Finnsnes (SF) en sentral rolle. Forsvarets studiesenter (FS) oppfattes nå å ha et nødvendig og sterkt forsvarsinternt fokus, men er en viktig samarbeidspart og brobygger mellom forsvaret og det sivile samfunn, og gir flere studietilbud. De pedagogiske sentrene og et eget personalledernetverk ivaretar viktige roller. Det er store forventninger til enheten Løkta, som er et nettverkssamarbeid innen helse- og sosialtjenestene i Midt-Troms med hensikt å bygge fagkompetanse og samhandlingskultur i regionen.

I Nord-Troms organiseres studieaktivitet og desentraliserte utdanninger gjennom Studiesenteret Nord-Troms, et samarbeidsprosjekt mellom kommunene i regionene.

Distriktsmedisinsk senter på Storslett har stor betydning for det som skjer av desentraliserte tilbud i det helsefaglige utdanningsfeltet.

Etter kontaktrunden med 11 kommuner i Troms sitter vi igjen med et bilde av at aktivitetene vedrørende høyere utdanning er ganske fragmenterte. Studiesentrene er fanga av at deres innsats skal lønne seg for dem. Det som har gått bra, gjentar man da til tilgangen på studenter stopper opp, eller til det gis beskjed fra utdanningsinstitusjonen om at tilbudene blir for kostnadskrevenende for høgskolen / universitetet. Man stoppes m.a.o. av mangel på økonomiske ressurser. Oppi dette forsvinner lett perspektivene som går på utvikling og innovasjon.

Regionene i Troms med sine knutepunkt, enten det er studiesenter eller andre kunnskapsmejlere / aktører, står framfor viktige vegvalg, og det nye universitetet i Tromsø og Høgskolen i Harstad bør stå sammen med regionene i disse spørsmålene. Skal man utvide desentralisert utdanning med tilhørende FoU-aktivitet i bredde, gi flere fagtilbud? Eller skal man gå i spiss, supplere profesjonsutdanningene med etter- og videreutdanning, kanskje også gi tilbud om masterutdanning? Kan det videre være aktuelt å etablere stipendiatstillinger, slik at man kan få fram doktorander i tilknytning til utviklingsmiljøene rundt i Troms? Det ene utelukker ikke det andre, men her må det være gjennomtenkte og gode strategier. Klarsyn og målretta strategier og tiltak kan igjen gjøre Troms til et pionerfylke for desentralisert / fleksibel utdanning, knytta opp mot utviklingsarbeid både i universitet og høgskole og i distriktssamfunnene / regionene. Vi har registrert klare signaler fra Kunnskapsdepartementet om at etablering og gjennomføring av desentraliserte utdanningstilbud må koordineres på en slik måte at mest mulig av ressursene går direkte til utdanningsarbeidet, og minst mulig går til administrasjon. Dette er noe både ledelsene i regionene i Troms og utdanningsinstitusjonene bør ta inn over seg, og det må jobbes med organisering og ordninger som fordeler ressurser og ansvar effektivt og til beste for regionenes utdanningsbehov og innovasjonsarbeid.

Flere av kommunene trekker fram nye angrepsmåter i det desentraliserte arbeidet med utdanning og FoU. I tråd med at er forholdsvis sterke interkommunale samarbeidsstrukturer både i Nord- og Midt-Troms, påpeker kommunerepresentantene at det er viktig å forene krefter i samarbeidsløsninger. Man er spent på hva fusjonen mellom Universitetet og Høgskolen i Tromsø fører med seg. Det uttrykkes en viss frykt for at de nære samarbeidsrelasjonene man har hatt til profesjonsutdanningene vil bli

svekka, andre ser mulighetene ved at man kan bli en del av et breiere utdannings- og FoU-arbeid. Det nevnes at regionens og kommunenes problemstillinger kan rettes til flere departement, og man kan oppnå gode resultat (så som høyere utdanningsnivå i befolkninga, økt mangfold i kunnskap, sterkere kompetanse rundt i kommuneorganisasjonene, større innovasjonsevne) gjennom forening av målene for forskjellige politikkområder. Et systematisk arbeid med kompetansebygging i områdene utenfor Tromsø og Harstad kan knyttes opp mot småsamfunnssatsing; aktiviteter kan settes inn i et nordområdeperspektiv; det kan omfatte klima og miljø, næringsliv, kultur o.s.v., sies det.

Kartlegginga under samtalen med kommunene viser at det er liten diskusjon om bruk av og tilrettelegging for høyere utdanning i kommunene (i kommunestyrene, formannskapene, komiteene, administrasjonene). Her er kanskje Lenvik kommune et unntak, med bakgrunn i at kommunen er etablerer av og største eier i Studiesenteret Finnsnes. I samtalen kom det fram at det er liten eller ingen skolepolitisk debatt rundt i kommunene, dette til tross for at kommunene fra 2003 fikk fullt ansvar for grunnskoletilbudet. Barnehagene har som kjent hele tida vært organisert med utgangspunkt i kommunal eier- eller ansvarsrolle. Følgende spørsmål blir da nyttig: Dersom man ikke diskuterer kunnskapsutvikling i forhold til barnehage og skole, så gjør man det kanskje heller ikke for de videregående og høyere utdanningene? Altså avgrenser man seg kanskje i et politikkfelt som er utrolig viktig for både kommunen som organisasjon og for næringsliv og mulige innovasjonskrefter i både det lokale og regionale samfunnet.

Et markert generasjonsskifte kommer til å gjøre seg gjeldende innafor flere fagområder i kommunesektoren ved at et forholdsvis stort antall arbeidstakere i løpet av noen få år vil gå av med pensjon. I tillegg profesjonaliseres mange arbeidsfelt, slik at flere jobber vil ha et innhold som krever høyere utdanning, (se mer om dette i kap. 5.5.). Dette kan kommunene møte best gjennom årvåkenhet i form av god kartlegging av personalressurser og bevisst planlegging. Vi har registrert at kommunene har et fragmentert forhold til kompetanseplanlegging. Noen har planer for enkelte fagfelt eller sektorer. Det skorter imidlertid på koordinering og oppdatering, og det er grunn til å anta at det da blir vanskelig å kommunisere ut hvilke kompetansebehov kommunen har, og hvilke muligheter det er for folk å få en framtidig jobb. Noen kommuner, ikke alle, har fokus på lederutdanning.

Desentraliserte utdanningstilbud har hatt, og har, stor betydning for de kommunene vi har møtt. Følgende sitat fra en kommune er representativt: "De desentraliserte / fleksible tilbudene har hatt stor betydning for at kommunen har hatt kvalifisert og stabilt personale. Det nære forholdet til praksisfeltet har avgjort betydning i den enkeltes utdannings situasjon. Mange som ellers ikke ville ha tatt utdanning, har fått høve til det. Ringvirkningene har vært viktige for kommunen som organisasjon for å skaffe fagutdanna og stabilt personale, og for lokalsamfunnet med hensyn til bosetning og mangfold i kultur og samfunns liv." Utdanningstilbud for medflyttere trekkes fram som spesielt viktig for forsvarskommunene (Bardu, Målselv og Sørreisa).

Det synes å være ei rådende oppfatning i den politiske og administrative ledelsen rundt i kommunene at utdanningsinstitusjonene kjenner kommunesektoren for dårlig, og at disse institusjonene i Troms er for lite opptatt av "sine" kommuner. Universitetet og høgskolen beskrives ved at de tar imot og utdanner ungdommene fra distriktene i Troms, slik man har gjort i titalls år, og fremdeles er det slik at ungdommene utdannes bort fra, og ikke tilbake til eller i, sin egen heimeregion. Vegene inn i og mot toppen av utdanningsinstitusjonen, mot dem som har makt ved universitetet og høgskolen, beskrives som lang og vanskelig. Men, sier noen kommunerepresentanter, vi kan gjøre noe med dette. Vi kan invitere universitet og høgskoler til oss. Vi kan lage seminar og møteplasser. Vi kan stille opp på utdanningsstedene og presentere kommunen / regionen.

Det foregår for tida få forsknings- og utviklingsaktiviteter som berører de kommunene vi har vært i kontakt med direkte. Her er Lenvik kommune med planene om sterkere oppknytning mot Universitetet i Tromsø et unntak. Flere ordførere / rådmenn har under samtalene gitt seg tid til refleksjoner rundt FoU-arbeid, og det har munnet ut i ei problemstilling: Vi har flere interessante felt for forskning. Vi har og vet om gode ideer. Hvordan gjør vi oss lekker?

Utvalget tilrår:

- 1. Det er behov for større bevisstgjøring rundt sammenhengen mellom utdanningsnivå i befolkninga og samfunnets (kommunens, næringslivets, organisasjonenes) innovative evne. Kommunene bør bli sterkere på kompetanseplanlegging. Faglig kan dette løses gjennom interkommunalt samarbeid.**

2. **Kommunene bør opptre koordinert i en regional samordningsenhet først og fremst mot Universitetet i Tromsø, men også mot andre utdanningsinstitusjoner.**
3. **Kommunene bør utfordre/invitere universitetet til forsknings- og utviklingssamarbeid av stor betydning for distriktene, så som innafor helse, skole/oppvekst, tjenesteutvikling etc. Slike initiativ kan samordnes gjennom det interkommunale samarbeidet.**

6. Et utvida rom for forskning og utvikling

Universitetet i Tromsø har satt høye mål for den posisjonen institusjonen vil ta i rollen som kunnskaps- og samfunnsutvikler. Når det gjelder desentralisert og nettbasert utdanning, som er denne rapportens hovedanliggende, vil universitetet være *nasjonalt ledende og nyskapende*. Man vil drive *faglig utviklingsarbeid og forskning i samarbeid med eksterne aktører i samfunns- og næringsliv*. Man vil styrke *profesjonsforskning og praksisnær forskning og bidra til samfunnsutvikling*. Disse formuleringene er henta fra strategidokumentet for Universitetet i Tromsø 2009 – 2013, og de er sitert mer utførlig i kap. 5.3. i denne rapporten.

Hvilke muligheter finnes i miljøene utenfor campus når Universitetet i Tromsø skal strekke seg mot sine strategiske mål?

6.1. Kvalitet på utdanninga

Det siste tiåret har sterkere kvalitetskrav til høyere utdanning vært profilert høgt i utdanningspolitikken. Kvalitetsreformen av 2001 (St.meld. nr 27 2000-2001) framhever utdanningsinstitusjonens ansvar for å skape gode lærings situasjoner med studentaktive og fleksible læringsformer og tett oppfølging av den enkelte student.

Profesjonsutdanningene i høgskolesystemet skal utdanne kompetente, selvstendige og trygge yrkesutøvere til velferdsstatens ordninger. Med det mangfoldet av utfordringer som stilles opp i yrkesutøvernes arbeidsfelt, oftest i kommunesektoren, må de både ha solid fagkunnskap og god forankring i praksis. Både fra fagmiljøene i Høgskolen i Tromsø og fra yrkesutøvere med bakgrunn i desentralisert profesjonsutdanning, understrekes det at desentralisert studieorganisering synes å være bedre egna til å skape sammenheng mellom studieinnhold og kompetansebehov enn dagens campusbaserte heltidsstudier. Slik sett kan de modellene som er brukt i de

desentraliserte profesjonsutdanningene rendyrkes i en eller flere modeller for kvalitetsutvikling. Elementene kan være:

- Vitenskapelig tilsatte som lever nært på og i kontakt med det miljøet som skal ta imot ferdig utdanna kandidater (utplasserte høgskolelærere).
- Studenter som under hele studiet er knytta til praksisfeltet (erfaringer både fra desentralisert lærer- førskolelærer og sykepleierutdanning).
- Nettstøtte som faglig og pedagogisk redskap (studentskapt lærestoff; erfaringer fra fysioterapeut- og ergoterapeututdanninga).
- Kommuner som har nær kontakt og er godt koordinert mot utdanningsinstitusjonen i forhold til å signalisere behov, ivareta sine studenter og knytte seg opp mot utviklingsarbeid.

6.2. *Forsknings- og utviklingsarbeid (FoU)*

Begrepene "forskningsbasert undervisning" og "forskningsbasert kunnskap" går ofte igjen i utdanningspolitiske dokumenter og debatter. Uttrykkene benyttes i tilknytning til krav og kvalitetsmål i studieplanene. Bak begrepene synes det å ligge en instrumentell og hierarkisk kunnskapsforståelse, der "vitenskapelig kunnskap" har posisjon øverst i pyramiden, "kunnskapsformidling" midt i, og "praksiskunnskap" på botnen i pyramiden. Begrepene **forskning, undervisning og praksis** kan skrives inn på de samme trinnvise nivåene. Formidlingsvegen i denne modellen kan spissformulert tegnes opp slik: Kunnskap produseres og autoriseres fra vitenskapsfeltet (forskning) i toppen av pyramiden. Den omarbeides til læringsstoff i utdanningssituasjonen (undervisning), med håp om at den gir etterlevelse og resultat i en senere yrkessituasjon (praksis). Denne modellen, disse forståelsene, må nok ta en del av ansvaret for at den nyutdanna kandidatens møte med virkeligheta kan fortone seg som et praksissjokk. Ei utdanning med svakt samspill mellom praksis- og undervisningsfeltet utfordrer både en fersk yrkesutøver og arbeidsgiver til å reorientere seg og hente påfyll i et kunnskapsfelt som de i henhold til modellen ikke har autoritet eller mulighet til å påvirke. Slike bråstopp i møtene mellom fersk profesjonsutdanning og virkeligheta, kan stille seg i veien for nødvendige utviklingsbehov på skolen, i barnehagen, på sjukeheimen, o.s.v. De "erfarne"

opplever at "den ferske" må læres opp og således har lite nytt å bidra med, og "den ferske" får bevisste og ubevisste signaler om å innordne seg. Det sunne og utålmodige potensialet for utviklingsarbeid kan i dette samhandlingsmønsteret bli lagt dødt. Avstanden mellom teori og praksis konserveres. Det sier seg sjøl at utilstrekkelig og usystematisk kontakt mellom praksisfeltet og utdannings situasjonen også virker hemmende på forskningsinnsatsen i de såkalte profesjonsfagene. I et stadig mer komplisert samfunn med krav og forventninger fra mange hold trenger vi ei mer systematisk kunnskapsutvikling for å gi målretta og gode tilbud innafor barnehage, skole og helse- og sosialfeltet.

Motsvaret til denne hierarkiske modellen kan tegnes som en sirkel der de tre begrepene legges inn på sirkellinja og står i et stødig, likesidig trekantforhold til hverandre. Ut fra denne modellen og en grunnforståelse om sammenheng og ønska nyvinning, fylles posisjonene for forskning, undervisning og praksis med andre mål og angrepspunkt for utviklingsarbeid. I de desentraliserte utdanningene finnes det markerte spor av at en imøtekommer kvalitetskrav om samspill mellom teori og praksis på en annen måte enn det man tradisjonelt klarer med campusutdanninger. Det er langt lettere å utfordre og overvinne tradisjonelle og segmenterende kunnskapsskiller. Potensialet for forskningsinnsats er større, både ved at utdanninga generelt synes å være prega av et utforskende og nytenkende idégrunnlag og ved at praksisfeltet er så nært. For sykepleierfaget vil det innen kort tid foreligge forskningsarbeid basert på disse utsiktspunktene og erfaringene.

Desentraliserte undervisningsformer åpner nye perspektiv og gir utvida muligheter for både forskningsaktivitet og praksisretta utviklingsarbeid, begge deler til beste både for utdanningsinstitusjonen og kommuner og andre som har ansvaret for velferdsstatens ordninger. De erfaringene Høgskolen i Tromsø har med faglig tilsatte og koordinator stasjonert ute i distriktssamfunnene, må utvides til å omfatte flere profesjonsutdanninger.

Det er behov for å definere og etablere FoU-prosjekter som forfølger erfaringene fra de desentraliserte profesjonsutdanningene. I tillegg er det viktig at forsknings- og utviklingsarbeidet utvides til å omfatte ressurser, nærings- og samfunns liv, natur og mennesker i distriktssamfunn i Troms og Nord-Norge. Her må Universitetet i Tromsø sette seg i førersetet.

I statsbudsjettet for 2009 foreslår regjeringa å opprette regionale forskningsfond. Fondene skal være et supplement til nasjonale FoU-virkemidler og skal bidra til å styrke regional forskning og samspillet mellom næringsliv, høyskoler og regionene, der forskning og utvikling innafor fornybare energikilder og handtering av karbon er spesielt viktig.

Høgskolen i Tromsø er tildelt funksjonen som ***Senter for omsorgsforskning i Nord-Norge***. Sentralt her er forskning på omsorgstjenester i kommunehelsetjenesten. Med henvisning til Høgskolens ansvar som regional utviklingsaktør med tydelig profil på desentraliserte tilbud, bør det være et uttrykt mål at dette forskningsarbeidet også får ei klar innretning mot distriktshelsetjenesten.

Flere av utvalgets tilrådingpunkt viser veg praktisk og målretta FoU-arbeid. To av tilrådingene tar opp FoU spesielt. For oversiktens skyld nevnes de også her:

- 1. Universitetet i Tromsø bør sette fokus på forsknings- og utviklingsarbeid i, til beste for og sammen med regionene og distriktssamfunnene.**
- 2. Kommunene bør utfordre/invitere universitetet til forskningssamarbeid av stor betydning for distriktene, så som innafor helse, skole/oppvekst, tjenesteutvikling etc. Slike initiativ kan samordnes gjennom det interkommunale samarbeidet.**

7. Bruksområder for denne rapporten

I den tida arbeidet med Tromskomp har pågått, har utvalgets arbeid også omfatta det å være representert på arenaer der man har diskutert regionalt utviklingsarbeid og kompetansebygging. Det betyr at utvalgets medlemmer har brukt det materialet som vi har hatt under utforming i denne rapporten, for eksempel til å holde foredrag og delta i diskusjoner, til å bidra med innspill og argumenter både innafor utdanningsinstitusjonene og i det regionale samarbeidet mellom kommunene. Det har også vært viktig kontakt med det politiske miljøet. Eksempelvis har kommunal- og regionalminister Magnhild Meltveit Kleppa bedt om og fått et notat vedrørende problemstillingene rundt finansiering av desentralisert utdanning.

Denne rapporten har en klar adresse både mot utdanningssystemet, og da spesielt Universitetet i Tromsø, som fra 1.01.09 får alle profesjonsutdanningene som hittil har vært Høgskolen i Tromsø sitt ansvar, med i sin portefølje. Universitetet i Tromsø har

gjennom sin strategiplan tatt på seg rollen som en tydelig aktør for ei rekke av de utfordringene som ligger i det å bygge kompetanse i Troms og i landsdelen.

Det er så avgjort et Nord-Norge- og distriktperspektiv på de problemstillingene som utvalget har tatt for seg. Følgelig bør utvalgets arbeid også få en grundig presentasjon for høgskolene i Nord-Norge.

Med rapporten ønsker utvalget å nå fram til alle myndighetsnivåene, med politikere og administrasjon. Ordførere i en rekke kommuner har bidradd med grunnleggende informasjon til utvalgets arbeid. Det er en viktig rød tråd fra kommunepolitikken, via de interkommunale samarbeidsordningene og fylkeskommunen til politikere på Stortinget og i regjeringa. Alle har sin rolle, enten det dreier seg om å se til at kommunesektoren er bemanna med kompetent arbeidskraft, eller det er å bidra til et smidig og godt utdanningssystem. Det overordna viktige er at velferdsstatens ordninger er på plass uavhengig av geografisk beliggenhet og befolkningstetthet. For enkeltpersoner, hittil oftest kvinner, dreier det seg om retten til utdanning. For universitet og høgskoler gjelder det å ta opp i seg de mulighetene som ligger i å berike utdanningsfeltet med kvalitet i form av praksisnær kunnskap.

8. Litteraturliste

Arnfinn Andersen *Regional kompetanseutvikling*, notat av 15.06.06

Bråstad Jensen, Eivind (red.) *Fra krisetiltak til suksesshistorier – Desentraliserte profesjonsutdanninger i Troms 1978-2008*. Orkana forlag, Stamsund, 2008

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stprp/2008-2009/stprp-nr-1-20082009-/8.html?id=530779>

Selstad, Tor m.fl. *Regionenes tilstand. 50 indikatorer for vekstkraftige regioner* ØF-rapport nr. 07/2004

Strategidokument for Universitetet i Tromsø 2009–2013

9. Vedlegg

9.1. *Brev til kommunene med intervjuguide for samtale*

Til ordfører og rådmann i x kommune

Forespørsel om et møte for å ta opp omfang, innhold og organisering av høyere utdanningstilbud i regionene.

Tromskomp er et samarbeidsprosjekt mellom Troms fylkeskommune og Høgskolen i Troms. Sentrale siktemål er at prosjektet skal bidra til å;

- videreutvikle tilbud om,
- styrke rekrutteringen til
- øke tilgjengeligheten av
- og bedre kvaliteten på høyere utdanning i Troms utenfor utdanningssentrene Harstad og Tromsø.

Prosjektet ledes av en styringsgruppe som består av Herbjørg Valvåg (leder) og Kåre Rasmussen, Midt-Tromsregionen, Anne Larsen Viken, Nord-Troms, Sedolf Slettli, Fylkeskommunen, Arnfinn Andersen, Tore Nesheim og Eivind Bråstad Jensen, Høgskolen (sekretær).

Gjennom desentraliserte tilbud er det vårt inntrykk at høyere utdanningsinstitusjoner har etablert gode samarbeidsrelasjoner med kommunale og regionale instanser. Dette blir grundig behandlet i ei bok initiert av prosjektet om framveksten og erfaringer med desentraliserte grunnutdanninger i Troms. Forhåpentligvis vil boka som kommer ut etter påske, bidra til å skape økt bevissthet, debatt om og interesse for slike tilbud lagt utenfor studiestedene.

Prosjektet – Tromskomp – tar sikte på å bidra med forslag på strategier for kompetansespredning og for å videreutvikle samarbeidet mellom involverte instanser. Derfor ønsker vi å møte representanter for kommuneledelsen for å kartlegge erfaringer, planer og tanker en har gjort seg om kompetansebehov og tilbud om høyere utdanning i Nord-Troms- og Midt-Tromskommunene.

Vi har utarbeidet en intervjuguide som vi tar sikte på å legge til grunn for disse møtene. Denne guiden følger vedlagt.

Intervjuguide til møte med representanter for kommuneledelsen

1. Hvordan vurderer dere omfang av kontakt og samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner, særlig når det gjelder desentraliserte profesjonsutdanninger. (sykepleier, førskolelærer, allmennlærer, med mer)
2. Er det studiesentra eller andre interkommunale instanser som i all hovedsak tar hand om kontakt og forhandlinger med universitets- og høyskolesektoren?
3. Hvem i kommunen har ansvar for kontakten med de høyere utdanningsinstitusjonene?

4. Forekommer det at politisk eller administrativ ledelse tar direkte kontakt med eller blir kontaktet av høyere utdanningsinstitusjoner?
5. Har spørsmål om høyere utdanning i form av interpellasjoner, forberedte saker fra administrasjonen, vært drøftet i kommunestyre eller andre politiske organ i kommunen?
6. Har ordfører, rådmann eller andre sentrale aktører på kommuneplanet gjort seg opp noen mening om de desentraliserte studietilbudenes kvalitet og betydning for kommunen?
7. Har høyskoler og/ eller universitet invitert representanter for kommuneledelsen til samarbeid?
8. Hvordan vurderer dere omfang og kvalitet på kommunens kontakt og samarbeid med universitets- og høyskolesektoren om undervisning og evt. forskning?
9. Hvilke endringer ønsker dere i forholdet til de høyere utdanningsinstitusjonene for å styrke dialog og samarbeid?

Med hilsen
Herbjørg Valvåg

Anne Larsen Viken

Eivind Bråstad Jensen